

O PSIHOANALITIČKOM KONCEPTU POUNUTRENJA: INTERNALIZACIJA

Aneta Sandić

Privatna psihijatrijska ordinacija „Dr. Sandić“, Sarajevo, BiH

Pregledni članak

Sažetak:

U najširem kontekstu u psihoanalitičkoj teoriji internalizacijom se označava progresivni proces kojim vanjske interakcije između organizma i vanjskog svijeta bivaju zamijenjene unutrašnjim reprezentacijama ovih interakcija i njihovim rezultatima. Proces je krucijalan u ontogenetskom razvoju ljudske jedinice. Istovremeno, od esencijalnog je značaja za ostvarenje terapijskog progresa tokom sprovođenja psihoanalize, odnosno psihoanalitičke psihoterapije.

Obzirom na centralnost koncepta internalizacije u psihoanalitičkoj teoriji, kao i činjenice da isti nije u dovoljnoj mjeri klarificiran, namjera ovog teksta je da se isti predoči u okviru njegovih bazičnih obilježja u cilju nastojanja pobližeg definisanja samog pojma i njemu imanentnih intrapsihičkih procesa.

Ključne riječi: psihoanaliza, internalizacija, introjekt, identifikacija, ego identitet

UVOD

U psihoanalitičkoj teoriji objektnih odnosa smatra se da psihički aparat potiče iz najranijih procesa internalizacije objektnih odnosa koji, grubo, obuhvataju prve godine života. Rezultat je konsolidacija substrukture psihičkog aparata (diskretne jedinice reprezentacije selfa, reprezentacije objekta i afektivne dispozicije koja ih povezuje). Isti će se gradualno diferencirati i evoluirati u kompleksnije strukture poput reprezentacije realnog selfa i idealnog selfa, kao i realitetne i idealne reprezentacije objekta. Napretkom i usložnjavanjem ontogenetskih procesa postat će integrisani u strukture ega, superega i ida. U najširem kontekstu internalizacija označava progresivni proces kojim vanjske interakcije između organizma i vanjskog svijeta bivaju zamijenjene unutrašnjim reprezentacijama ovih interakcija i njihovim rezultatima (1). Tako procesi internalizacije uključuju premještanje elemenata reprezentacije objekta od objekta ka selfu. Paralelno se zbivaju vrlo složeni intrapsihički procesi kojima se ostvaruje strukturacija psihičkog aparata.

Istovremeno, tokom psihoanalitičkog psihoterapeutskog rada internalizacija

zauzima vrlo značajno mjesto u procesu restrukturacije klijentove intrapsihičke strukture. Ovo su u svježijim istraživačkim publikacijama jasno dokumentirali npr. Blatt i saradnici (2, 3).

Iz gore pomenutih razloga vrlo značajno je rasvijetliti, klarificirati šta se zapravo podrazumijeva pod ovim psihoanalitičkim konceptom koji metapsihologija drži jednim od krucijalnih procesa kako ontogeneze, tako i terapijskog progresa u psihoanalitičkim modalitetima rada (4). Problematiku nedovoljne klarifikacije samog pojma potertavaju i npr. Blatt i Behrends (2) kada pišu da „iako je koncept internalizacije centralan u teorijama razvoja ličnosti i kognitivnog razvoja, kao i terapijske akcije, terminu nedostaje jasna i konzistentna definicija“.

U vremenu kada je Kleinova postavila temelje teoriji objektnih odnosa u psihoanalitičkoj literaturi nije postojala jasna diferencijacija između različitih oblika internalizacije, i termini poput „identifikacije“, „introjekcije“, „inkorporacije“ i „internalizacije“ koristili su se u međusobno zamjenjivom odnosu (5,6). Kasniji autori značajno su se posvetili detaljnijem razumijevanju

procesa strukturacije ličnosti, te i nijansiranju procesa internalizacije.

a) Iako u aktuelnoj teoriji objektnih odnosa postoji konsenzus da je intrapsihički svijet konstruiran od strane self-objekt relacija, ne postoji usaglašenost po pitanju do koje mjere aktuelna iskustva iz djetinjstva bivaju zahvaćena ovim procesom (7). Kleinova je naglašavala fantazmatsku prirodu internaliziranih objektnih odnosa u čijoj podlozi je iznalazila nagonski stratum. Sullivan, kao interpersonalni analitičar, ržao je da su internalizirani objektni odnosi nemodulisana refleksija aktuelnih odnosa u djetinjstvu. Na prelazu između stavova Kleinove i Sullivana registrujemo psihoanalitičare poput E. Jacobson i O. Kernberga koji sugeriraju da iako su aktuelni odnosi u djetinjstvu direktan podsticaj za pounutrenje objektnih relacija ove unutrašnje intrapsihičke strukture u adultnom dobu nisu egzaktne replike onih iz infantilnih stadija. Ovi autori stava su da ove intrapsihičke formacije tek parcijalno korespondiraju realitetnim okolnostima koje su učestvovala u njihovom formiranju i pounutrenju.

Ontogenetski model internalizacije objektnih relacija, uz asocirane promjene nagonskih derivata te formiranje ega, savremeni najuticajniji američki teoretičar objektnih odnosa, Otto F. Kernberg (8,9) formuliše u okviru četiri bazične pozicije:

- Introjeksije, identifikacije, i ego identitet tri su nivoa procesa internalizacije objektnih relacija. Predstavljaju sisteme identifikacije.
- Svi procesi internalizacije sastoje se iz tri osnovne komponente:
 - a) reprezentacije objekta;
 - b) reprezentacije selfa
 - c) nagonskih derivata ili dispozicija za određena afektivna stanja.
- Organizacija sistema identifikacije u početku se zbiva u okviru bazičnog nivoa funkcionisanja ega, kada je splitting kao krucijalni mehanizam odbrane immanentan

ranog organizaciji psihe. Docnije se procesima ontogenetske progresije doseže napredniji nivo odbrambene organizacije ega i potiskivanje će kao centralna odbrana zamjeniti splitting.

- Stadij integracije i razvoja ega i superega ovisi o stepenu u kojem je potiskivanje, i njemu pridružene odbrane, zamijenilo splitting i druge arhaične ego odbrane koje su asocirane uz isti.

INTROJEKCIJA

Bazični, najraniji, i najprimitivniji nivo funkcionisanja procesa internalizacije je introjektivni akt. Iskaz je funkcionisanja aparata primarne autonomije (percepcija i pamćenje). Stoga su najranije i u potpunosti razvijene introjeksije reprezentanti primarnih objektnih relacija. Impliciraju simplificirane, nediferencirane reprezentacije afekta, objekta i selfa. Ovaj proces je ujedno i mehanizam kojim se razvija psihički aparat, i odbrambeni manevar kojim se koristi primitivni ego. Podrazumijeva reprodukciju i fiksaciju interakcije s okolinom putem organizovanih blokova tragova pamćenja, pri čelmu su implicirane najmanje tri komponente (9, 10): imago objekta, imago selfa u interakciji s tim objektom, te afektivna prebojenost reprezentacije objekta i reprezentacije selfa pod uticajem nagonskog reprezentatna prisutnog u vrijeme interakcije.

Vrlo značajan aspekt introjeksije je afektivna valenca obzirom da ona upravlja fuzijom i organizacijom introjekata slične valence. Ovo znači da se introjeksije koje se odigravaju pod pozitivnom valencom libidne instinktivne gratifikacije organizuju u „dobri unutrašnji objekat“. Analogno, introjeksije koje će biti organizovane u vidu „lošeg unutrašnjeg objekta“ odvijaju se pod negativnom valencom agresivnih nagonskih derivata. Istovremeno, proces fuzije kojem podliježu introjekti slične valence doprinose da se homologne komponente introjekcija fuzionišu u sve diferenciraniji imago selfa i imago objektnog svijeta, tj. demarkacionom

procesu kojim se stvaraju granice ega. Pomenuti proces favorizira organizaciju i integraciju perceptivnog i memorijskog aparata, te ontogenetski kasnije osvarene introjeksijske sadržavaju informacije o selfu i objektu u sve kompleksnijem obliku.

U razvojnom periodu kada je introjeksijska predomirajuća vid internalizacije objektnih relacija reprezentacije selfa i objekta polarizovane su, no još uvijek nisu diferencirane jedne od drugih. Afekat je primitivan, intenzivan i difuzan.

Introjekt funkcioniše kao parcijalni objekat, što karakterizira rana ego stanja. Njegovo stvaranje rezultira iz interakcije s vanjskim svijetom koja će biti internalizirana u nesvjesni stratum (manjim dijelom eventualno i u predsvjesni). Preuzet u intrapsihički svijet introjekt postaje dio memorijskog sistema koji značajno doprinosi strukturaciji ličnosti, odnosno integraciji ega, superega i id funkcija. Koliko efektivan će biti u promovisanju progresivne diferencijacije ega ovisi o mnogim faktorima, posebno koliko obuhvatno je integrisan u druge sisteme ega, obzirom da introjekt može posjedovati različite nivoe strukturacije i diferencijacije u okviru sebe samog. Ukoliko je traumatičnih odlika, tj. reprezentuje iznimno agresivno doživljen objekat, on neće doprinositi diferencijaciji ega, već će ometati daljnji maturacijski progres, te može služiti kao diskretni i perzistentni fokus relativno disocirane psihičke aktivnosti, kao u slučaju patološkog superega (11). Ukoliko je prevashodno libidno katektiran, introjekt će voditi ka ujedinjenju organizacije ega, što će egu omogućiti da se adekvatno hvata u koštac s unutarnjim nagonim pritiscima i zahtjevima vanjskog svijeta. Tako će u procesima strukturacije psihičkog aparata npr. introjekt ostvaren kao reprezentacija autoriteta moći biti uspostavljen kao komponenta superega. S druge strane, introjekt koji je izvor narcističke gratifikacije reprezentacija je libidno doživljenog objekta, te učestvuje u strukturaciji ego-ideala.

Introjekt terminološki označava nekompletno integrisanu internalizaciju, za razliku od identifikacije koja podrazumijeva obuhvatniji integracijski proces. To je prvi imago objekta doživljen neovisno o aktuelnom prisustvu objekta. Samim tim introjekt reprezentira i prvi, primitivni način razmišljanja o objektu. Sandler (12) piše da introjekt „dejstvuje poput druga koji bi postojao u unutarnjem svijetu individue, no ne bi bio sastavni dio njene reprezentacije selfa... Tako da ukoliko dijete introjicira roditelja ovaj introjekt ne bi modificirao njegovu reprezentaciju selfa“. S druge strane identifikacija podrazumijeva „modifikaciju reprezentacije selfa na bazi objekta kao modela... Reprezentacija koja se koristi kao model za identifikaciju naravno može velikim dijelom biti bazirana na fantaziji“ (5).

Značajno je navesti da ove arhaične reprezentacije objekta podliježu distorziji od strane nagonskih htijenja i odbrana od istih, te su vrlo različite od znatno realističnijih modela koji se internaliziraju posredstvom identifikacije.

IDENTIFIKACIJA

Identifikacijom se označava viši nivo introjeksijske. U najširem smislu podrazumijeva modeliranje selfa po uzoru na objekat, pri čemu se mijenjaju i ego i objektna relacija od koje potiče identifikacija. Ovaj proces je moguć tek onda kad su ontogenetskom progresijom perceptivni i kognitivni kapaciteti djeteta dosegli odgovarajući maturacioni stupanj koji mu omogućava da ono prepoznaje aspekte različitih uloga koje odlikuju objekat u datim interpersonalnim interakcijama. Mehanizam počinje funkcionisati tokom posljednjih par mjeseci prve godine života, i u potpuno razvijenom obliku registruje se tokom druge godine (8,9).

Laplanche i Pontalis (13) idetificiranje definišu kao

Psihološki proces kojim se subjekt poistovjećuje s nekim vidom, osobinom, ili

pridjevkom drugoga i postupno se ili djelomično preobražuje po uzoru na nj. Postupnim identificiranjem zasniva se i izlučuje ličnost.

Moore i saradnici (1) predočavaju nešto širu definiciju ovog procesa:

“Identifikacija je automatski, nesvjesni mentalni proces gdje individua postaje poput druge osobe u domenu jednog ili više aspekata. Ona je prirodni pratioc maturacije i mentalnog razvoja i pomaže procese učenja (uključujući i ovladavanje govorom, odnosno upotrebom jezika), kao i sticanje interesa, ideala, manira itd. Obrasci individualnih adaptivnih i defanzivnih reakcija često su atribuirani identifikaciji bilo s voljenom osobom i osobom kojoj se subjekat divi, bilo onom koje se plaši... Da bi se identifikacija odvijala mora se doseći dovoljna razvojna razina kada individua razlikuje sebe od drugih u svom okruženju. Ova diferencijacija reprezentacija selfa i objekta normalno se zbiva tokom ranog djetinjstva.”

Obrazac pamćenja involviran u procesu identifikacije uključuje (8,9):

- a) imago objekta koji usvaja ulogu u interakciji sa selfom;
- b) reprezentaciju selfa jasnije diferenciranu od objekta no što je to slučaj kod introjektivnih procesa;
- c) afektivno prebojavanje interakcije na diferenciraniji, manje intenzivan način no što je to bilo tokom introjeksije.

Slično introjeksiji, i identifikacija se smatra mehanizmom razvoja psihičkog aparata koji može biti korišten i u odbrambene svrhe. Također, slično introjeksijama i identifikacije podliježu fuziji, pri čemu ranije introjeksije služe kao jezgro oko kojeg se grupišu fuzionisane identifikacije sličnih afektivnih valenci.

Prilikom identifikacije postignuta je separacija reprezentacija selfa i reprezentacija objekta, i dolazi do internalizacije određenog aspekta uloge koji se iskazuje u interpersonalnoj relaciji tj. socijalno prepoznate funkcije koja je aktualizirana u interakciji selfa i objekta. Transformisane reprezentacije selfa su stabilne i omogućavaju individui

postizanje stabilnog osjećaja identiteta (14).

U literaturi se navode različiti tipovi identifikacije: primarne i sekundarne, parcijalne i ukupne, globalne i selektivne. Selektivne identifikacije mogu započeti funkcionisati vrlo rano, kao npr. djetetova identifikacija s tješiteljskom, stabilizirajućom majkom (15). Uobičajene, primitivne, globalne identifikacije mogu se dogoditi znatno kasnije u životu pod uticajem grupnog procesa i harizmatičnog vođe (16). Možda najznačajnija podjela je Freudova prema kojoj se identifikacija nijansira na primarne i sekundarne. Za primarne identifikacije vrijedi da prethode objektivnoj relaciji, da su prvi oblik objektivnog odnosa, kao i da regresivno zamjenjuju izgubljeni primarni objekat (17). Primarne identifikacije obično podrazumijevaju period nediferencijacije, posebno koncepte simbioze i stopljenosti iz koje izranja diferencijacija self/objekt (5). Stoga su ove primarne identifikacije zapravo introjekti ontogenetski se ukazujući u razvojnom periodu kada djetetov unutrašnji svijet nastanjuju parcijalni objekti, objekti koji zadovoljavaju želje, tranzitorni objekti, kao i izranjajući self-objekti. Sekundarne identifikacije obično su više selektivne i katektirane su više neutraliziranom no nagonskom energijom obzirom da se ostvaruju u kontaktu s cjelovitim objektom. Obuhvataju široko područje različitih fenomena i procesa. Ove kasnije, edipalne identifikacije, potiču i doprinose intersistemskom konfliktu, imaju korjene u sve tri psihičke strukture, istovremeno značajno doprinoseći strukturi ega i superega (18).

Značajno je napomenuti da procesi identifikacije podliježu maturacionim transformacijama, te su identifikacije ostvarene u djetinjstvu bazirane na procesima drugačijim od onih u adolescenciji ili odraslom dobu. Npr. djetetova identifikacija s verbalnim 'ne' tokom analnog stadija značajno se razlikuje od edipalnih zabrana incesta koje najčešće niti nisu iskazane verbalnim

putem. Primjer varijeteta su i kasnije superego identifikacije koje podliježu apstrakciji i generalizaciji vodeći ka sistemu moralnih vrijednosti. Tako se proces identifikacije razvojno mijenja uporedo s promjenama kognitivnog procesa, regulacije afekta i neutralizaciji koji, za uzvrat, mogu facilitirati sublimatorne procese (19).

EGO IDENTITET

Ego identitet najviši je nivo u organizaciji procesa internalizacije. Pri raspravljanju o istom Kernberg snažno uporište nalazi u Eriksonovom (20) konceptu:

„Ego identitet je...u svom subjektivnom pogledu, svjesnost činjenice o postojanju samoistovjetnosti i kontinuiteta do sintetičkih metoda ega o *stilu čovjekove individualnosti* i svjesnosti da se ovaj stil podudara sa istovjetnošću i kontinuitetom *čovjekovog značenja za druge koji mu nešto znače* u neposrednoj zajednici.“

Tako ego identitet označava određena dostignuća koja individua mora steći tokom svog pre-adultnog iskustva kako bi krajem adolescencije bila spremna za životne zadatke odraslog doba (21).

Ukupnu organizaciju identifikacija i introjeksija pod primatom sintetičkih funkcija ega, odnosno ego identitet, Kernberg (8,9) resintetizuje na sljedeći način:

1. Konsolidacija ego struktura povezanih s osjećajem kontinuiteta selfa (pri čemu je self organizacija imagoa self komponenti introjeksija i identifikacija) čemu značajno doprinose djetetova percepcija vlastitog funkcionisanja u svim životnim područjima, kao i progresivni osjećaj ovladavanja bazičnim adaptacionim zadacima.

2. Konzistentna, ukupna koncepcija „objektnog svijeta“ koja potiče od organizacije reprezentacija introjeksija i projekcija objekata, kao i osjećaj konzistentnosti u vlastitim interpersonalnim interakcijama, te bihevioralnim obrascima.

3. Prepoznavanje ove konzistentnosti u interakcijama kao karakteristikama individuine intrapsihičke osobnosti i, za uzvrat, percepcija individue od strane okoline u domenima ovog prepoznavanja.

INTERNALIZACIJA KAO TERAPEUTSKI AGENS

U pogledu progresa u psihoanalitičkoj psihoterapiji Blatt i Behrends (2) nisu rijetki teoretičari koji se zalažu za esencijalnu sličnost mehanizama terapijskog progresa s onima koji usmjeravaju normalan psihološki razvoj. Konstantne i kontinuirane oscilacije između gratifikacije i frustracije kojima je klijent neminovno izložen tokom psihoanalitičkog psihoterapeutskog postupka nužno vode ka internalizaciji kao esencijalnom terapijskom mehanizmu koji duboko obilježava psihoanalizu i psihoanalitičku psihoterapiju.

Oscilacije između gratifikacije i frustracije, vezivanja i separacije koje obilježavaju psihoanalitički psihoterapeutski rad vremenom omogućuju klijentu da sve potpunije internalizira krucijalne aspekte odnosa s terapeutom. Uporedo s ovim internalizira se i facilitirajući terapijski milje (3) o čemu je još davno pisao Freud (22) istina u unekoliko drugačijem obliku potcrtavajući nužnost održavanja prevashodno pozitivnog transfera u praktičnom analitičkom radu s izuzećem onog obilježenog erotskim tendencama.

U aktuelnoj psihoanalitičkoj teoriji jasno je da tokom psihoterapeutskog procesa klijent ne internalizira ekskluzivno terapeutove interpretacije, kako se smatralo u psihoanalizi u njenim ranim stadijima razvoja, već i čitav niz neinterpretativnih kurabilnih manevara poput terapeutove senzitivnosti, holdinga, konteiniranja itd.

Tokom terapijskog rada procesi internalizacije odvijaju se kontinuirano. Ipak, Blatt i saradnici (3) potcrtavaju da je od osobitog značaja njena centralna uloga u završnoj fazi psihoterapije.

ZAKLJUČAK

Razumijevanje psihoanalitičkog koncepta o procesima pounutrenja, internalizacije, značajno je dvojako. Kao vodeći proces u ontogenetskoj progresiji djeteta, docnije i psihičkog funkcionisanja odrasle osobe, koncept internalizacije upućuje na različite oblike strukturiranja tog privatnog, ličnog intrapsihičkog svijeta svakog od nas.

S druge strane u psihoanalizi i u psihoanalitičkoj psihoterapiji nanovo je internalizacija ključni proces koji omogućava dosezanje željene restrukturacije intrapsihičkog svijeta klijenta podvrgutog psihoanalitičkom psihoterapeutskom postupku.

LITERATURA

1. Moore, B., Fine, B., (1990) *Psychoanalytic Terms and Concepts*. New Haven: The American Psychoanalytic Association and Yale University Press.
2. Blatt, S.J., Behrends, R.S., (1987) Internalization, separation – individuation, and the nature of therapeutic action. *Int J Psychoanal*, 68:278-297.
3. Blatt, S.J., Auerbach, J.S., Behrends, R.S., (2008) Changes in the representation of Self and Significant Others in the Treatment Process, u knjizi: *Mind to Mind*, ur. Jurist, E., Slade, A., Other Press: New York.
4. Sandić, A., (2010) Na pragu „Velike debate“, i danas, 2010? *Engrami - časopis za kliničku psihijatriju, psihologiju i granične discipline*, 32(3):71-77.
5. Sandler, J., (1960) On the concept of superego. *Psychoanal St Child*, 15: 128-162.
6. Sandler, J., Rosenblatt, B., (1962) The concept of the representational world. *Psychoanal St Child*, 17:128-145.
7. Kernberg, O.F., (2005) Object relation theories ad technique, u knjizi *Textbook of Psychoanalysis*, ur. Person, E.S., Cooper, A.M., Gabbard, G.O., American Psychiatric Publishing Inc.: Washington DC, London.
8. Kernberg, O.F., (1966) Structural derivatives of object relationships. *Int J Psychoanal*, 47:236-252.
9. Kernberg, O.F., (1976) *Object Relations Theory and Clinical Psychoanalysis*. Jason Aronson Inc.: New Jersey – London, 1990.
10. Ogden, T.H., (1983) The concept of internal object relations. *Int J Psychoanal* 64:227-241.
11. Meissner, W.W., (1980) The problem of internalization and structure formation. *Int J Psychoanal*, 61:237-248.
12. Sandler, J., (1990) On internal object relations. *J Am Psychoanal Assoc*, 38:859-879.
13. Laplanche, J., Pontalis, J.B., (1984) *Rječnik psihoanalize*. Naprijed: Zagreb, 1992.
14. Schafer, R., (1968) *Aspects of Internalization*. International Universities Press: New York.
15. Mahler, M., McDevitt, J.B., (1982) Thoughts on the emergence of the sense of self, with particular emphasis on the body self. *J Am Psychoanal Assoc*, 30:827-848.
16. Sandić, A., (2011) Psihoanalitički osvrt na islamofobiju: paranoidno ustrojstvo zapadne civilizacije XXI vijeka. *Znakovi vremena – časopis za filozofiju, religiju, znanost i društvenu praksu*, 52/53:174-191.
17. Freud, S., (1921) *Masovna psihologija i analiza Ja*, u knjizi *Budućnost jedne iluzije*. Naprijed: Zagreb, 1986, 193-266.
18. Kanzer, M., (1985) Identification and its vicissitudes. *Int J Psychoanal*, 66:19-30.
19. Hartmann, H., (1955) Notes on theory of sublimation. *Psychoanal St Child*, 10:9-29.
20. Erikson, E.H., (1968) *Omladina, kriza, identifikacija*. NIP Pobjeda: Titograd, 1976.
21. Erikson, E.H., (1956) The problem of ego identity. *J Am Psychoanal Assoc*, 4:56-121.
22. Freud, S., (1912) *The Dynamics of Transference*. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XII (1911-1913): *The Case of Schreber, Papers on Technique and Other Works*, 97-108.

ON PSYCHOANALYTIC CONCEPT OF INTERNALIZATION

Aneta Sandić

Private psychiatric practice “Dr. Sandić”, Sarajevo, BiH

Review article

Abstract:

In its widest context internalization in psychoanalytic theory refers to a progressive process by which organism's interactions with outer world become replaced by inner representations of those interactions and their results. The process is crucial in ontogenetic development of the human being. At the same time, it is of essential importance in achievement of the therapeutic progress in psychoanalysis and psychoanalytic psychotherapy.

Due to the centrality of the concept of internalization in psychoanalytic theory, and the fact that it is not clarified in a sufficient manner, the intention of this article is to present the concept in its basic determinants aiming at definition of the term itself and its immanent processes.

Keywords: psychoanalysis, internalization, introject, identification, ego identity

Adresa za korespondenciju: Dr. Sandić
Grbavička 58/3, Sarajevo, 71000 BiH
ordinacijasandic@gmail.com